

מחסור, שפע ואבסורדים כלכליים

עבודת גמר

סמינר מורי וולדורף

מגיש: צביקה שור

מורה מלווה: קובי טוך

מאי 2010

מבוא

הכלכלה המודרנית מציבה את ה"מחסור" כגורם עיקרי המניע את ההתפתחות הכלכלית בעולם, ואת מדע הכלכלה כמנגנון שחוקר ומווסת את השימוש במשאבים המוגבלים בעולם במכלול ההיבטים החומריים והחברתיים לרווחתו ותועלתו של האדם. אולם ניתן לראות כי על אף התפתחות העולם והכלכלה והתגברות אמצעי הייצור, ה"מחסור" קיים בעולם.

ל"מחסור" שתי צורות. האחת, מחסור אמיתי. חלק גדול מאוכלוסיית כדור הארץ חי במחסור אמיתי. אזורי רעב, צמא ומחלות. וגם בתוך מדינות מפותחות, חלק לא מבוטל חי מתחת לקו העוני. השניה, "תחושת מחסור". "חברת השפע" בתרבות הצריכה שלה מקרינה "תחושת מחסור" הולכת וגוברת ולא מצליחה להשביע את חבריה.

במאמר זה נשאל מה תפקיד המחסור והשפע בעולם, מה תפקיד הכלכלה, היכן אנו בתהליך, מה תפקידינו, ומה האלטרנטיבה שמעמידה האנתרופוסופיה מתוך ראיית הגומלין, מדינה – תרבות – כלכלה, והשפעתה על "מחסורים" אחרים כגון תזונה, בריאות, חינוך ואפילו אהבה.

פרק א

מחסור ושפע

"מחסור"

שיעור ראשון בלימודי כלכלה מתחיל באמירה כי מדע הכלכלה תפקידו לחקור ולווסת את המחסור בעולם. ייצור מוצר מסוים כרוך בויתור על מוצר אחר. מצד אחד, אמצעי הייצור מוגבלים, ומצד שני ה"אני" לא מסתפק בקיים. תפיסה זו רואה במחסור גורם המשפיע על התפתחות האדם והאנושות לשאוף ליותר, לייצר, לצרוך ולהתפתח. מה מה"מחסור" אובייקטיבי ומה סובייקטיבי? ומה נובע מהדרך בה מאורגנת החברה?

"שפע"

האנושות נמצאת בתוך הביוספרה ומשתמשת במלאים המצויים בפלנטה ובשרותי ה"חינם" שהביוספרה מייצרת: חמצן, שמש, מים, מינרלים ועוד. עוד לפני שהחקלאי נוקף אצבע, הצמחים שנעזרים באור השמש, באוויר, במים, באדמה ובמיקרו אורגניזם הם אלו המייצרים חמצן לנשימה ומזון לאכילה.

"ייצור מחסור"

העולם שלנו פועל בתוך מערכת מורכבת, וכאשר אנו פועלים בה, אנו משנים אותה. בהרבה מקרים אנו יוצרים מחסור מוגבר בדרך שבה אנו ממלאים את המחסור. ביחסי הגומלין האלו, שפע יוצר מחסור.

דוגמאות ליצירת מחסור

מי שתיה

- המערכת הטבעית מייצרת שפע של מי שתיה . אי תכנון ותפקוד של המערכת מזהם את מי השתיה וגורם למחסור גדל בתחום זה.

בריאות

- טיפול של רופאים וחברות תרופות בסימפטומים ולא במקור הבעיה.
- תופעות חברתיות היוצרות בעיות נפשיות כגון חרדה ודיכאון.

חקלאות ומזון

- מאבק במזיקים – אמצעי הדברה שגורמים להגברת העמידות של מזיקים
- תזונה – מאכלים פחות מזינים הגורמים למילוי אך לא לשובע.
- מאכלים הגורמים למחלות כמו סוכר, קפה ומלח.

תקשורת

- מחקרים בודקים קשר בין קרינת טלפונים סלולריים להידלדלות הדבורים בעולם.

אופטיקה

- ראייה – עבודה מול מסך מחשב גורמת להיחלשות הראייה והזדקקות למשקפיים . כמו כן להקטנת שדה הראייה.
- שמש – שימוש במשקפי שמש , ובעיקר בעדשות כהות , גורם לרגישות מוגברת לאור, ולתלות.

פרק ב

אבסורדים כלכליים

ראינו שאמצעי הייצור גדלים, מדע הכלכלה והמחקר מתפתחים, ובכל זאת המחסור ותחושת המחסור גוברים. נציג עוד מספר תופעות כלכליות וחברתיות מנוגדות.

טבע

- משאבי הטבע היעילים ביותר לקיום האנושות כמו שמש , מים ואוויר , ערכם החליפי נמוך. ואילו דברים פחות יעילים , ערכם החליפי גבוה, כגון זהב, יהלומים וכולי.

חברה

- בתוך הפעילות הכלכלית וההתפתחותית ישנו אלמנט מרכזי של אגואיזם, פעולה למען עצמך, אך עם זאת הפעילות הכלכלית בכללותה הינה אלטרואיסטית ומשפיעה על הכלל.

רוח

- המשקל הנמוך שאנו נותנים לרוח בפעילות הכלכלית לעומת הרוח הנותנת ערך כלכלי לטבע.
- דוגמה: ערכים כלכליים רבים ובעלי עוצמה נקבעו על-ידי "עבודתו הרוחנית" של לייבניץ, שגילה את החשבון הדיפרנציאלי, שבעזרתו נבנות מנהרות, או רופא מוכשר שמחזיר במהירות יצרן למלאכתו.

פרק ג

מדינה, תרבות, כלכלה – גוף, רוח, נפש

האיזון הדרוש בשילוש גוף, רוח, נפש, הוא האיזון הנדרש בין מדינה, תרבות וכלכלה.

- גוף / מדינה – התשתית לפעילות שבתוכה הכלכלה קיימת.
 - רוח / תרבות – אומנות, מדעים, רפואה, חינוך, איפה שמופיעים אימפולסים רוחניים.
 - נפש / כלכלה – אלמנט שמתווך בין הרוח לגוף. משהו דינמי, בתנועה. הכלכלה היא גם יישות דינאמית.
- במצב בריא, הכלכלה והמדינה עומדות בשרות התרבות, כמו שבאדם הגוף והנפש משרתים את הרוח. התהליך הבריא הוא מחסור – שפע, ואז השפע צריך להמשיך את התנועה. כשהם לא משלימים את הסיבוב, המערכת חולה.
- אנחנו בתקופה שבה הכלכלה דומיננטית יתר על המידה. אין איזון נכון בין הכלכלה לתרבות, ואין איזון בין שלושת האיברים בגוף החברתי.
- באורגניזם הפיזי, אם נחפש את הכלכלה באדם, הוא יהיה כמו הדם. צריך להיות בתנועה. אם הוא מצטבר במקום אחד, הגוף לא יפעל.

פרק ד

באיזו נקודה אנו בתהליך שהאנושות עוברת, ומה תפקידנו?

קשה לקבוע באיזו נקודה אנו בתהליך . מצד אחד התפתחה בשנים האחרונות מודעות והסברה רחבה לנושאי סביבה, אקולוגיה, בריאות, חקלאות, תזונה וחינוך. אולם הדומיננטיות של הכלכלה במבנה החברתי היא בעלת עוצמה רבה ביותר . הכוחות הכלכליים אינם משרתים את האימפולסים החברתיים . ואם כן, תפקידנו נעוץ במשימת החינוך, האומנות והתרבות. להדגיש את הצורך בצורות חשיבה חדשות ולהעביר את המסר של פעולות מתוך השלם.

פרק ה

כסף

הכסף מסמל שיקוף . החל מימים עברו, בהם מטבע כסף שיקף את הזהב שהיה למדינה / מלך. הכסף בספירה של הנפש הוא הדם . דמים שווה כסף . כשאני עובד עבור מישהו, אני נותן כוחות דם, כוחות אתריים, ומקבל דמים. ולכן אנו נראה את הכסף כישות רוחנית, ונציג חומרי של אלמנטים רוחניים בחיינו. ואולי בעולם רוחי, המקבילה למה שעובר בין בני האדם הוא אהבה?

”רוח היא תמיד עם חומר

חומר הוא תמיד עם רוח”

(שטיינר)

ביבליוגרפיה:

כלכלה עולמית, רודולף שטיינר

המבנה החברתי התלת-איברי, רודולף שטיינר

יצור מחסור, מאמר דיעה, האזרח דרור